

УДК 81'282.2:81'373

DOI: 10.31471/2304-7402-2022-16(63)-104-116

**КОНТЕКСТИ ЛИСТА ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
ПРО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ТА БОРТЬБУ
ЗА УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ****Ігор Набитович***Університет імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні;**e-mail: nabihor@gmail.com*

Мета. Дослідити через епістолярій Василя Стефаника його погляди на важливі суспільно-історичні та національно-політичні явища і процеси, що відбувалися в Галичині, зокрема у Львові, на початку ХХ століття. Мова йде передовсім про потребу відкриття українського університету у Галичині та участь у цій важливій акції митрополита Української Греко-Католицької Церкви Андрея Шептицького.

Дослідницька методика. З метою з'ясування задекларованої суспільно-політичної проблеми використано такі методи: культурно-історичний та біографічний.

Результати. У статті проаналізовано контексти листа Василя Стефаника, написаного у грудні 1901 року до отця Кирила Гаморака. Підкреслено, що саме цей лист є надзвичайно цікавим свідченням тієї доби, демонструє зацікавлення і Стефаника, і його майбутнього тестя політичними подіями навколо боротьби галицької інтелігенції за створення українського університету в Галичині. Лист переконливо демонструє особливу увагу саме української спільноти до постаті митрополита Галицького Андрея Шептицького. Розкрито боротьбу за створення українського університету, що тривала впродовж кількох десятиріч, однак не отримала своєї розв'язки ні в Австро-Угорській монархії, ні у другій Речі Посполитій. Справа українського університету була тією першою політичною подією, в якій, як писав Василь Стефаник у листі, Владика Шептицький продемонстрував, що він «держиться лояльно оглядом русинів».

Наукова новизна: вперше зацентровано увагу на окремій епістолі Василя Стефаника, що дає уяву про багатогранну діяльність (насамперед суспільно-політичну) письменника і громадського діяча з Покуття, про розуміння ним потреби відкриття у Львові українського університету та участь у цьому митрополита Андрея Шептицького.

Ключові слова: Василь Стефаник, митрополит Андрей Шептицький, Галичина, український університет, листування.

Один із листів Василя Стефаника, написаний у грудні 1901 року до отця Кирила Гаморака, є надзвичайно цікавим свідченням тієї доби, демонструє зацікавлення і Стефаника, і його майбутнього тестя політичними подіями навколо боротьби за створення українського університету, а, в цьому контексті, й особливої уваги тогочасної української інтелігенції до постаті отця Андрея Шептицького, який щойно тоді був інтронізований на Галицького митрополита.

Одним із проявів суспільно-політичного та культурницького руху русинів-українців у Східній Галичині кінця XIX – початку XX ст. була ідея створення українського університету. Це була одна із тих перших міжнаціональних суспільних проблем у Галичині, в яку одразу ж після номінації митрополитом втягнений був Шептицький.

Боротьба за відкриття українського університету тривала кілька десятиліть й не отримала своєї розв'язки ні в Австро-Угорській монархії, ні у Другій Речі Посполитій.

Питання відкриття «руського» університету в Галичині або перетворення Львівського університету на український постало уже під час Весни народів.

Створення і функціонування університету, який би національною мовою плекав національну еліту, примножував національну культуру і науку було для кожного народу в Європі, який втратив на бездоріжжях історії свою державність, вкрай актуальною проблемою. У подібній ситуації були й інші, відсунуті на край історичної долі, народи. У Хорватії збереглася шляхта, яка чинила гострий опір мадяризації. Хорватський сабор у 1873 році прийняв рішення про відкриття університету в Аграмі-Загребі, а в 1874 – цей освітній заклад отримав університетські права.

Подібно як українці в Галичині, словенці домагалися відкриття університету в Ляйбаху-Любляні, однак створити його вдалося лише в 1919 році. Чехи боролися за відкриття чеського університету у Брно.

Для поляків Львівський університет від кінця 1860-х років, коли розпочалася всеохопна полонізація політичного, культурного і освітнього простору у Галичині, стає дієвим засобом збереження й примноження польської культурної традиції, навчання й виховання нової еліти, яка дозволяла опанувати всі сфери суспільного життя. Упродовж 1870 – 1890-х років університет у Львові цілком став польським за мовою викладання, за духом і традиціями.

У Галичині був ще один університет, який теж виконував подібну суспільно-політичну й культурницьку місію збереження й поширення польського культурного простору – Ягеллонський у Кракові.

Питання українського університету продовжувало тліти у попелі цієї полонізації. Українська політична еліта в Галичині гостро заявляла в кінці 1880-х років про те, що русини-українці, які у Східній Галичині становлять абсолютну більшість, мешканців, мають право на створення власного вищого освітнього закладу.

Михайло Грушевський у «Листах з-над Полтви», опублікованих у «Літературно-Науковому Вістнику» в 1899 році, детально описав («Лист третій») й історію університетської справи у Галичині від кінця XVIII століття, й події, пов'язані із вимогами українців щодо власного університету кінця XIX віку. Він із сумом констатував, що «три університети на Україні російській, розуміється, цілком російські; в них не лиш нема ні одної катедри з українською мовою викладовою, але й українська мова і література не студіюються, українська історія входить у круг російської [...]. У Галичині русини [українці. – *І. Н.*] слухають університетських викладів польських, на Буковині – німецьких, на Угорщині – мадярських. Тих кількох руських кафедр, що в дійсності обсажені у Львові та Чернівцях, нема що й рахувати» [2, с. 164-165].

У Герцогстві Буковина, або коронному краї Буковина в 1875 році було відкрито Чернівецький університет – як подарунок найяснішого цісаря до сотої річниці приєднання Буковини до Австрії й як «доказ його батьківської ласки до буковинців». Найсхідніший із німецьких університетів на межі Західного світу університет у Чернівцях мав стати засобом єднання різних народів Буковини. Однак і тут між румунами й українцями тривала гостра боротьба за введення в університеті навчання української та румунської мови.

В університеті в Чернівцях «наука подавалася об'єктивно й без вмішування політики до наукової правди. І не знаємо жодного випадку, де б студент входив до університету українцем-русином, а закінчив його німецьким перевертнем, зрікаючись своєї національності [...].

У зв'язку із боротьбою за український університет у Львові та кризових розрухів на тому університеті [...] у 1907 р. роблено спроби передати українцям Чернівецький університет, цебто перемінити його на український університет. Після наради українських представників українська сторона відмовилась від такої розв'язки, бо Львів – щодо простору й числа населення Галичини, української національної території – є більшим українським центром на українській етнографічній території, як Чернівці, а вимоги в українському університеті мали історичну основу. З іншого боку, український університет у Чернівцях стягнув би на себе ненависть і ворожнечу інших національностей Буковини» [5, с. 501].

На 1900 рік у Галичині було 28 польських гімназій і 6 реальних шкіл, у яких викладання відбувалося польською мовою, й лише 4 українські гімназії.

На відміну від Чернівецького університету, де викладання проводилося тільки німецькою мовою, в Львівському університеті було сім україністичних кафедр.

Вимоги відкриття українського університету проголошувалися паралельно із домаганнями проведення занять в університеті й у Львівській політехніці українською мовою для студентів-українців.

У червні 1901 року під час Ради факультету у Львівському університеті професор Михайло Грушевський почав виступ українською мовою. Декан Казімеж Твардовський перервав його, заявивши, що офіційною мовою цього університету є мова польська. М. Грушевський твердив, що не вмє говорити польською. Декан вимагав, щоб хтось із професорів переклав польською його виступ. Професор Грушевський покинув Раду. Саме у той час у Галицькому сеймі посол Євген Олесницький подав внесок про утворення у Львівському університеті катедри цивільного та торгівельного права з українською мовою викладання.

Протистояння пов'язувалося й із алюмнами Львівської греко-католицької семінарії, які були одночасно студентами теологічного факультету університету. Того ж, 1901 року відбувся перший конфлікт із цими українськими студентами. В університеті неписаним правилом було, що і заяви вступників, і записи у «залікових книжках» могли бути українською мовою. Декан теологічного факультету, ксьондз-професор Ян Фіялек не захотів прийняти заяв про вступ від алюмнів українською мовою і метрик, де записи замість мовою латинською були українською.

Це викликало обурення студентів-теологів. Сенат рекомендував деканові Фіялекові прийняти ці документи від семінаристів.

У жовтні 1901-го, під час інвгурації нового навчального року, ректор Людвік Ридигер (майбутній бригадний генерал у польсько-українській війні) наголошував на польськості Львівського університету. Через два дні українські студенти-богослови скликали протестаційне віче, на якому вирішено, спільно з світськими студентами, вимагати українського вищого освітнього закладу у Львові. Вони задекларували солідарність й із словенськими студентами, які вимагали для себе університету в Ляйбаху.

Через тиждень депутати-українці внесли в Державну Раду (Райхсрат) у Відні вимогу створення університету з українською мовою навчання у Львові. Обґрунтуванням було те, що українці мають 5 українських гімназій (одну з них – у Чернівцях) і їх випускники не мусять знати польської мови й тому не можуть навчатися в університеті польською мовою.

19 жовтня, того ж дня, коли в Райхсраті вкотре мало бути поставлене питання українського вищого освітнього закладу, студенти-українці скликали в університеті віче. Ректор дозволив провести його о 19.00 – після завершення усіх лекцій, однак для семінаристів із греко-католицької семінарії, які одночасно були студентами університету, заборонено було в такий час виходити за межі бурси.

Тому віче, на якому зібралося шістсот студентів, розпочали, без дозволу ректора, обідньої пори. Резолюція студентського зібрання вимагала введення української мови викладання як паралельної з польською, а надалі – і створення українського університету. Вирішено не допуска-

ти до лекцій ректора Ридигера, декана Твардовського і професора Цвіклінського.

Лекції, за наказом ректора, призупинили. По університетських містах Габсбурзької монархії пройшла хвиля мітингів студентів-українців із такими ж вимогами, які висували студенти-українці у Львові. Одночасно москвофільські студентські кола почали впоминатися про відкриття у Львові російського університету [8, s. 129-130].

Звичайно ж, що митрополит Андрей Шептицький був добре проінформований про ці події, оскільки навіть міністр освіти Передлітаві Вільгельм фон Гартель цікавився, зокрема, активністю у цих політичних вереміях студентів-алюмнів із семінарії. Трьох студентів-організаторів нелегального віча виключили з університету.

На знак протесту почався великий ексодус студентів-українців. Спочатку Львівський університет залишило 440 студентів, ще 160 доєдналося до них пізніше.

Багато з них перебралися до Краківського університету. Студентів-українців прийняли там дуже гостинно.

Для греко-католицької Церкви вийшла на яв ще одна проблема. Студенти семінарії-москвофіли виступали проти того, що їх називали українцями, а ще шістдесят світських студентів-москвофілів вимагали запровадження російської мови в Львівському університеті.

На теологічному факультеті в університеті алюмнам із семінарії три предмети викладалися українською мовою, інші – латинською. Щоб припинити політичну активність семінаристів як студентів Львівського університету, митрополит Андрей Шептицький наказав ректорові семінарії отцеві Григорієві Хомишину призупинити в ній навчання з 14 грудня 1901 року й повідомити про це намісництво.

Українська інтелігенція – і світська, й духовна – дуже прискіпливо спостерігала, як у цій ситуації поводитиметься митрополит Шептицький.

Василь Стефаник познайомився був із отцем Андреем Шептицьким у 1897 році, коли той провадив місію у Русові й правив у місцевій греко-католицькій церкві службу Божу [1, с. 77]. Про це знайомство Стефаник згадує в листі до Шептицького від 10 грудня 1934 року: «Вам дякувати серед українців не лиш я повинен, але й тисячі людей і сотки інституцій. Рука Ваша була все щедрa і отворена. Я вже багато помочі мав від Вас, ексцеленціє, і Ви приймете від мене подяку, як від малого свого обожателя ще від часу, як Ви в моїм Русові пробували на місії» [6, с. 461].

Що постать Шептицького була небайдужою для Стефаника ще в часи єпископства того у Станіславові, свідчить запитання у його листі до нареченої від 6 січня 1900 року: «Напишіть зараз до Кракова, що з Вами чувати? Чи Шептицький був? Завтра у вівторок їду до Кр[акова]» [6, с. 282]. Тут ідеться, звичайно ж, про можливу візитацію станіславівського єпископа Шептицького до Стецеви.

На важливість постаті кир Андрея вказує тут композиція розташування прикінцевих запитань до коханої людини. У цих прикінцевих рядках сходяться три постаті: Ольга Гаморак, єпископ Шептицький, сам автор листа Стефаник. Постать Шептицького стає символічною – такою, що лучить Стефаника з його нареченою.

Очевидно, що отець Кирило Гаморак просив Василя Стефаника довідатися про те, що відбувається навколо боротьби за університет, участі в ній алюмнів семінарії, які ходили на лекції в університет. Стефаник писав у листі від 20 грудня своєму майбутньому тестеві, колишньому послові до Галицького сейму про поставу митрополита Шептицького, буквально вчорашнього станіславівського єпископа, у цих перипетіях: «Довідав'ємся, що Шептицький держиться лояльно оглядом русинів. Першого дня, як приїхав, зголосилася до нього депутація русинів і сказала, що він тепер муситься об'яснити за або проти русинів. Відповів, що він за богословів [студентів-алюмнів із семінарії. – *I. Н.*], а посередньо і світських студентів, попре [себто підтримуватиме. – *I. Н.*], почавши від Ридигера [ректора університету. – *I. Н.*], а скінчивши у цісаря. Потім приймав народовців-богословів і висказував своє вдоволення за їх солідарність, бо він потребує чесних священників. Приймав і москальофілів, а коли вони зажадали [нерозбірливе слово. Можливо, що йшлося саме про російську мову в університеті. – *I. Н.*], то відповів, що не надіявся, аби вони ламали своє слово, і відпустив. По сім сказав до себе прийти ректорові, а коли сей не прийшов, він поїхав до намісника [Леона Пінінського. – *I. Н.*] і казав відкликати знану відозву сенату. Як намісник не пристав, то Шептицький сказав: “Я замикаю семінарію” і вийшов. Намісник страшно був лютий. Сим уможливив митрополит вступ богословам на інші університети. Хотів дати усім богословам сертифікати і вислати всіх на кошт уряду до Відня. Намісник не дозволив.

Щодня о 5 год. сполудня є сталий інформатор, що ходить до нього і об'ясняє його о ході цілої справи. Кацапи [себто москвофіли. – *I. Н.*] встеклі за те, що Шепт[ицький] перейшов на бік народовців.

Кажуть, що граф держиться призвоїто, але ніхто не знає його правдивої гадки. Ректорат семинаря не дістав димісії, то лиш *piumdesiderium* [благочестиві побажання. – *I. Н.*] польських газет. Цілий ректорат і всі львівські священники є рішучо за молодіжжю. Лишень кацапи риють.

30 хлопців вписалося в [університет у] Празі» [6, с. 358-359].

Алюмни із четвертого року студій отримали змогу закінчити навчання за власний кошт в українській семінарії в Перемишлі. Деяких алюмнів, менш політично заангажованих, перевели на навчання у греко-католицьку семінарію у Відні, створену в часи імператриці Марії Терезії (про них власне згадує в листі Стефаник).

Тема створення українського університету стала однією з головних у політичних українсько-польських дебатах і на тогочасних вічах.

Влітку 1902 року студентам-українцям дозволили повернутися до Львівського університету. Згадка про те, що митрополит Шептицький «держиться лояльно оглядом русинів» є свідченням того, з якою підозрою український політично заангажований соціум ставився тоді до влади Шептицького.

У номінуванні польського графа, отця-василіянина на єпископство у Станіславові, а потім і на престол галицького митрополита у Львові, українське духовенство і світська інтелігенція – і москвофіли, й народівці, й радикали вбачали реалізацію польських інтересів. Польське шляхетське і клерикальне середовище добачало в цьому позитивні можливості для злагодження через греко-католицьке чорне і біле духовенство польсько-українських проблем у Галичині, частину політичних прямивань нового намісника Галичини Леона Пінінського [7, s. 331].

Свідченням цієї недовіри є «Лист другий» Михайла Грушевського у «Листах з-над Полтви», написаний ще тоді, коли о. Андрей Шептицький щойно був номінований станіславівським єпископом, а Юліян Куїловський – митрополитом Галицьким, себто на межі 1898 – 1899 років. Василяни, твердив Грушевський, за часів Речі Посполитої «рекрутовані у значній мірі з поляків, вони були головними прислужниками латинізації й полонізації уніятської Церкви, і для того ними обсаджувано всі вищі ієрархічні місця». Після початку Добромильської реформи, яка розпочалася у 1882 році, «на чолі реформованих василіян поставлено недавно графа Шептицького – поляка з аристократичної родини (його мати з славної родини Фредрів), дуже молодого ще чоловіка, що кілька років тому за дозволом папи перейшов на руський обряд і постригся; се могло тільки зміцнити підозріння русинів щодо ролі, призначеної наново василіянам: отворити через них дорогу полонізації й латинізації в саму середину руської Церкви» [2, с. 148-149]. І узагальнює своє бачення постаті Шептицького як майбутнього противника «розбудження опозиційного духу й національної роботи серед русинів взагалі й духовенства спеціально»: «І митр[ополит] Куїловський, і єп[ископ] Шептицький тільки іменовані, на свої нові уряди дійсно вступають тільки в маю, по Великодні. В якій мірі оба сповнять ті бажання й надії, які на них покладають в польсько-клерикальних кругах, покаже будучність. Очевидно-бо, що сі бажання значно розминаються з інтересами руської Церкви, котрої провід обняли номінати» [2, с. 158-159].

Чотирирічна боротьба за введення української мови у Львівському університеті на неукраїністичних факультетах закінчилася рішенням Державного суду у Відні, який підтверджував можливість використання в університеті тільки польської мови викладання.

Однак це рішення не остудило запалу наступної боротьби.

Коли ксьондз-професор Фіялек, із яким студенти-семінаристи мали конфлікт у 1901 році, став ректором, українці приготували йому у жовтні 1903 неприємну зустріч в університеті: закидали його протухлими яйцями, гнилими яблуками й сливами й вигукували при цьому латинське слово «Pereat!» – «Геть!», вимагаючи, щоб він пішов із посади ректора.

На ці дії студентів-українців відразу ж відповіли польські студенти-націоналісти. Вони забарикадували університет із середини, щоб не допускати українців в університет.

Цей інцидент викликав бурхливу реакцію в Галицькому сеймі, де саме обговорювалося питання відкриття української гімназії в Станіславові.

Ректор університету не погодився на демісію. Сенат виключив сімох студентів із університету. Справу про напад на ректора скерували до прокуратури. Одразу ж 116 студентів-українців оголосили свою солідарність із тими, кого виключили з університету й подали відповідну заяву про це до ректорату.

Після того відбулося віче, на якому алюмнів із греко-католицької семінарії звинувачували в тому, що вони не долучаються до цих маніфестацій. На віче було проклямовано, що університетська влада виражає лише інтереси польської шляхти в Галичині.

Алюмни не брали участі у той час у маніфестаціях і боях місцевого значення в університеті, бо і митрополит Андрей Шептицький, намагаючись притишити запал політичної боротьби серед майбутніх священників, і ректор семінарії, майбутній станіславівський єпископ Григорій Хомишин, заборонили їм потикатися в університет. Майбутні парохі мали займатися реколекціями й молитвами, а не політичними маніфестаціями.

17 жовтня 1903 року у Львівській Політехніці відбувся польський студентський вечір, в якому брали участь чотири сотні студентів із університету і політехніки. Після забави й урочистої вечері уся ця гурма рушила з піснями до міста. Вона почала обходити місто. Всі українські інституції у Львові охороняла поліція. Під семінарією натовп влаштував маніфестацію, вигукуючи образи. Митрополит Шептицький змушений був надіслати протест до уряду у Відні.

Студенти-українці, вимагаючи зрівняння прав української мови в університеті, вирішили на початку 1906 навчального року ухилися від акту іммартикуляції – публічної присяги університетові. Оскільки університетська влада не погоджувалася змінити мовний триб церемонії, вони її зірвали.

Щоб припинити бешкети, прибула поліція. Оскільки цих студентів було більше сотні, поліція домовилася, що вони підуть під конвоєм до слідчої в'язниці. Зі співом українських патріотичних пісень, у супроводі

поліціантів, колона вирушила через місто. Після допитів і складання протоколів, усіх їх було звільнено.

Однак 1 лютого 1907 року за рішенням слідчого судді почалися арешти студентів. Усіх затриманих було більше сотні. Між ними були й двоє братів Січинських – Мирослав і Мстислав. Через рік ім'я першого з них знатиме вся Європа.

Справа була настільки незвичайною й отримала розголос і поза межами монархії, що, за дозволом влади, у в'язниці заарештованим студентам дозволено було провести віче. Оскаржені, не вірячи в об'єктивність суду в Галичині, почали вимагати перенести їх справу до віденського суду.

Це було перше у світовій історії легальне віче ув'язнених.

Через два тижні після цих арештів у Галицькому сеймі з'явився внесок про утворення українського університету у Львові. Першими підписаними в ньому депутатами були голова Українського клубу Євген Олесницький та віце-маршалок сейму митрополит Андрей Шептицький. Сейм відправив внесок до Шкільної комісії, яка, звичайно ж, відкинула його.

21 лютого студенти оголосили голодування. Слідство визначило п'ятьох лідерів заворушень, інших студентів звільнили й ті тріумфальним маршем пройшлися з в'язниці через Львів.

Лавреат Нобелівської премії норвезький письменник Б'єрнстєрне Мартініус Б'єрсон виступив на захист українських студентів у газеті «Courrier Europeen». Він закидав полякам «дикий індивідуалізм», «закоханість у свободу для себе» і «тиранію для інших народів», насамперед – русинів-українців у Галичині.

Відповів йому відомий польський піяніст Ігнацій Падеревський, який у майбутньому відіграє важливу роль у вирішенні долі українців-галичан 1923 року, а за ним і Генрик Сенкевіч, у віденській газеті «Die Zeit». У своїй відповіді Сенкевіч намагався пояснити внутрішні міжнаціональні відносини у Галичині й розвінчуючи ореол студентів-героїв, назвав їх голодування комедією. Українські студенти, за його словами, перед початком голодування влаштували добру вечерю й пиятику.

Від імени українських студентів їх адвокат подав до суду на польського письменника за поширення вигадок. Генрик Сенкевіч судовий процес програв і мусив заплатити цим п'яти студентам 300 корон – за образу висміюванням їх чести та гідности [8, s. 143].

У березні 1907 польські студенти-«вшехполяки» атакували українських. Це було продовженням бійок, влаштованих 23 січня. Натхненні шовіністичним духом ендецтва Романа Дмовського, вони били насамперед студентів-українців із теології. Кілька із них було поранено [7, s. 472].

Після виборів до Державної Ради за новим законом українські послы знову і знову вносили вимогу відкриття університету з українською

мовою викладання у Львові. Москвофіли й надалі вимагали, натомість, університету російського.

Тодішній намісник Галичини граф Анджей Потоцький реляціонував урядові у Відні, що створення українського університету у Львові є справою політичною, яка має на меті радикалізацію українського населення краю. А це, на його переконання, могло б «допровадити до зукраїнізування цього міста. Український університет у Львові перетворився б тоді на осередок політичної боротьби проти поляків та Росії. У середині він був би тереном гри українських політичних партій». Намісник твердив, що українці «мають можливість розвивати власну науку та габілітувати доцентів у межах Львівського університету. Цією дорогою вони можуть рухатися далі, збільшуючи кількість кафедр і наукових працівників» [8, s. 147].

У одній із бійок між двома національними групами під час процедури іматрикуляції у грудні 1907 був важко поранений студент теологічного факультету Гавриїл Костельник. Він щойно був перевівся, за сприяння митрополита Шептицького, на навчання до львівської семінарії із Загребського університету. Ця постать через чотири десятиліття відіграє трагічну роль в історії Української греко-католицької Церкви.

Студент університету Мирослав Січинський, який у б'є в 1908 році намісника Галичини графа Потоцького, називатиме однією з причин цього терористичного акту помсту за студентів-українців, яких вигнали з університету чи посадили до в'язниці.

У боротьбі за університет ще литиметься кров. Особливого напруження ситуація набула в 1910 році. У травні українські послы поставили урядові у Відні ультиматум щодо відкриття університету – перед обговоренням у червні державного бюджету. 28 червня у Палаті вельмож (Палаті панів) Райхсрату член цієї Палати митрополит Андрей Шептицький у дебатах над бюджетом виголосив промову (означаючи себе від імені українців: «wir Ruthenen» – «ми, русини / українці») про необхідність негайного відкриття українського університету, мотивуючи створення такого вищого освітнього закладу важливістю і добром для монархії. Виступ посла Шептицького був програмним для розвитку не тільки української науки у коронному краї Галичині, а й української культури загалом: він звертав увагу Палати вельмож «на культурні потреби русинів, яких дотепер ще ніколи достаточо не взято до уваги». Отож, «питання створення самостійного університету у Львові є вже від років предметом переговорів і найбільш наполегливих бажань та намагань руської нації, в сій справі все-таки дотепер не зроблено нічого позитивного [...]. Якщо б русини мали вже один університет, можна б ставити під сумнів потребу другого, – коли ж вони не мають жадного, тоді питання, чи руський університет є потрібний, майже лучиться з питанням, чи вза-

галі потрібні університети. Бо коли університети є могутніми факторами в історичному житті народів, тоді вони є такими для всіх! Якщо університети через піднесення і промування культури мають такий колосальний вплив на життя людської спільноти, що в новітніх часах вони стали найбільшими й найважливішими центрами культурного й національного життя, місце серед націй монархії, тоді знову ж вони є такими для всіх...». Русини / українці, яких у Австро-Угорщині 3,5 мільйони, наголошував він, займають «четверте місце серед націй монархії, нарід, що його національний і культурний розвиток вимагає щорічно цілих рядів священиків, учителів середніх шкіл, урядовців, суддів і інших академічно освічених фахівців, не може на довший час обійтися без університету». Митрополит відкинув аргументи про те, що русини / українці «ще не дозріли, щоб мати самостійну науку й університет» [4, с. 718-719].

У цьому виступі митрополит Шептицький виявив себе як оборонець політичних, національних, культурних прав українців на найвищому політичному форумі Габсбурзької монархії, означивши роль української Церкви в збереженні національної самоідентифікації і традиції.

Протистояння за університет продовжувалося на вулицях Львова. Через чотири дні після виступу в Державній Раді митрополита, під час сутичок між польськими та українськими студентами, буде вбитий польським студентом із револьвера українець Адам Коцко. Через вісім років учасники тих мітингів уже будуть офіцерами двох ворожих армій і вбиватимуть один одного на вулицях Львова, й на полях бойовиськ українсько-польської війни.

На межі 1912 та 1913 років, коли уряд Габсбурзької монархії, відчуваючи загрозу майбутньої війни із Російською імперією, запропонував свої умови утворення українського університету в Галичині, польські студенти-націоналісти, запалені пропагандою народних демократів, почали свої протести проти того, щоб український університет був саме у Львові. Угода була зірвана.

У січні 1914 була підписана остаточна умова щодо зміни виборчого закону до Галицького сейму, в якій, за наполяганням митрополита Шептицького, був окремий пункт про негайне відкриття українського університету в Галичині. Отож, напередодні Великої війни саме завдяки дипломатії Шептицького вищій освітній заклад у Галичині мав такі пости. Але війна нівелювала його народження.

Професор Михайло Грушевський, який багато літ неприховано з неприязню ставився до митрополита Андрея Шептицького, звичайно ж, у своїх прогнозах щодо ролі кир Андрея в історії галицьких українців та Греко-католицької Церкви дуже помилився.

Василя Стефаника в майбутньому з владикою Андреем Шептицьким лучитиме щира приязнь; митрополит не раз виручатиме його у важких життєвих ситуаціях.

Український маляр Михайло Мороз, який слухав лекції владики Андрея в мистецькій школі Олекси Новаківського, а потім і малював Шептицького, залишив спогад про те, як Василь Стефаник у наступні роки ставився до митрополита. Дехто з українських радикалів був прикро незадоволений тим, що письменник, приїжджаючи до Львова, прямував насамперед до митрополичого палацу біля собору святого Юра. На закиди, чому він, Стефаник, ходить до Шептицького, той відповідав: «Я люблю дивитися на ту срібну голову, що думає і журиться про всю Україну» [3, с. 159].

Справа українського університету була тією першою політичною подією, в якій, як писав Василь Стефаник, владика Шептицький продемонстрував, що він «держиться лояльно оглядом русинів». Історія показала, що митрополит надалі став найбільшою й найвпливовішою постаттю для українців Галичини першої половини ХХ віку.

Література

1. Гаморак Юрій. Василь Стефаник (Спроба біографії). Василь Стефаник. Зібрання творів: у 3 т.; 4 кн. Т. 1. Кн. 1: Твори. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2020. С. 41-79.
2. Грушевський Михайло. Листи з-над Полтви. Твори: У 50-ти томах. Том 1. Львів: Світ, 2002. С. 160-187.
3. Ленцик Василь. Слуга божий кир Андрей Шептицький – добродій української культури. Богословія (Рим). 1983. Т. XLVII. С. 151-162.
4. Митрополит Андрей Шептицький. Промова в австрійській Палаті Панів про потребу українського університету у Львові [28 червня 1910 року]. Пастирські послання 1899–1914 рр.. Т. I. Львів: Артос, 2007. С. 718-720.
5. Новосівський Іван. Чернівецький університет і буковинські українці. У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого (1889 – 1975). Записки Наукового товариства ім. Шевченка / Ред. Г. Лужницький. Я. Падох. Том CCV. Нью Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1987. С. 485-508.
6. Стефаник Василь. Зібрання творів: у 3 т.; 4 кн. Т. 1. Кн. 2: Листи. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2020.
7. Nowak Magdalena. Dwa światy. Zagadnienie identyfikacji narodowej Andrzeja Szeptyckiego w latach 1865 – 1914. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2018.
8. Partacz Czesław. Od Badeniego do Potockiego. Stosunki polsko-ukraińskie w Galicji w latach 1888 – 1908. Toruń, 1996.

**THE CONTEXTS OF VASYL STEFANYK'S LETTER ABOUT
THE STRUGGLE FOR THE UKRAINIAN UNIVERSITY**

Ihor Nabytovych*Marie Curie-Skłodowska University in Lublin;**e-mail: nabihor@gmail.com*

The aim. *To do a research through Vasyl Stefanyk's epistles into his views on important social-historical and national-political phenomena and processes developing in Halychyna, namely in Lviv, at the beginning of the XXth century. It deals, first and foremost, with the need of starting a Ukrainian university in Halychyna as well as the participation of the metropolitan bishop of the Ukrainian Greek-Catholic Church Andrii Sheptytskyi in this important campaign.*

The research methods. *With the aim of elucidating the declared social-political problem the following methods are employed: cultural-historical and biographical.*

The results. *The article analyses the contexts of Vasyl Stefanyk's letter, written in December 1901, to Father Kyrylo Hamorak. It is underlined that it is this letter that is an extremely interesting testimony of that epoch, that demonstrates the interest of both Stefanyk and his future father-in-law in political events concerning the struggle of the intelligentsia from Halychyna in order to create a Ukrainian university in Halychyna. The letter persuasively demonstrates the Ukrainian community's special attention to the figure of Andrii Sheptytskyi, the metropolitan bishop of Halychyna. It is revealed that the fight to create a Ukrainian university lasted throughout several decades but was not settled neither in the Austro-Hungarian Monarchy nor in the Second Partition of Rzeczpospolita. The matter of the Ukrainian university was that first political event, in which, as wrote Vasyl Stefanyk in his letter, Bishop Sheptytskyi demonstrated that he "adheres to Rusyny in a loyal way".*

The scientific novelty: *for the first time the attention is accentuated on Vasyl Stefanyk's separate epistle, giving an insight into the multifaceted activities (foremost, social-political ones) of the writer and activist from Pokuttia, into his understanding of the need of establishing a Ukrainian university in Lviv and the participation of the metropolitan bishop Andrii Sheptytskyi in that.*

Key words: *Vasyl Stefanyk, metropolitan bishop Andrii Sheptytskyi, Halychyna, Ukrainian university, correspondence.*